

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ

RICHARD GUNTHER - P. NIKIFOROS DIAMANDOUROS - DIMITRI A. SOTIROPOULOS (επιμ.), *Democracy and the State in Southern Europe*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2006, 433 σελ.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 υπήρχαν πολλά βιβλία των οποίων ο τίτλος περιείχε τον γεωγραφικό όρο «Νότια Ευρώπη». Η περιοχή αυτή είχε προκαλέσει το ενδιαφέρον των αναλυτών λόγω της κατάρρευσης των δικτατοριών της Ελλάδας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Στη συνέχεια η παραγωγή τέτοιων βιβλίων επισκιάστηκε από το ενδιαφέρον για την αλλαγή καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη. Τι νόημα έχει λοιπόν η έκδοση ενός βιβλίου για τη δημοκρατία στη Νότια Ευρώπη;

Η μετάβαση στη δημοκρατία στις νοτιοευρωπαϊκές χώρες είχε αποτελέσει την αφορμή για να τεθούν ξανά παλαιά θέματα της πολιτικής ανάλυσης –όπως το πώς και σε τι οφείλεται η κατάρρευση πολιτικών καθεστώτων, τι είναι και πώς γίνεται ο εκδημοκρατισμός– καθώς και καινούργια, όπως το πώς και πότε εδραιώνεται μια δημοκρατία και ποια ποιότητα έχει αυτή μετά την εδραίωσή της. Χάρη στις μελέτες για τη Νότια Ευρώπη οι αναλυτές είχαν στη διάθεσή τους τις πρώτες προσεγγίσεις σε τέτοια θέματα, τα οποία έγιναν εξαιρετικά επίκαιρα με τις αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη το 1989 και παραμένουν στο κέντρο της συγκριτικής πολιτικής ανάλυσης μέχρι σήμερα.

Το πολύ ενδιαφέρον συλλογικό έργο *Democracy and the State in Southern Europe* συνοψίζει τη διεθνή (ή μάλλον, καλύτερα, την αγγλοσαξονική) βιβλιογραφία για τα θέματα αυτά και επεκτείνεται σε νέα ερωτήματα. Διευρύνει τον χρονικό ορίζοντα της ανάλυσης ανατρέχοντας στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, οι οποίες ήταν ιδιαίτερα σημαντικές για τη διαμόρφωση της ιταλικής δημοκρατίας, αλλά και για τον μετασχηματισμό των αυταρχικών καθεστώτων και των κοινωνιών της Ισπανίας και της Πορτογαλίας και τις μεταγενέστερες εξελίξεις στην Ελλάδα. Οι συγγραφείς σχολιάζουν με συστηματικό τρόπο ποιες επιπτώσεις είχαν στη δομή και τις λειτουργίες των τεσσάρων

νοτιοευρωπαϊκών κρατών, τρεις μεγάλες διαδικασίες: ο εκδημοκρατισμός, ο κοινωνικο-οικονομικός εκσυγχρονισμός και εξευρωπαϊσμός (αν και στον τελευταίο, που είναι πιο πρόσφατος, δίνεται μικρότερη έμφαση). Σχολιάζουν επίσης, σε ξεχωριστά κεφάλαια το καθένα από τα οποία αναφέρεται και στις τέσσερις χώρες, ποιες επιπτώσεις είχε ο εκδημοκρατισμός σε θεσμούς όπως η δικαιοσύνη και η δημόσια διοίκηση, καθώς και σε διάφορους τομείς κρατικής πολιτικής: δημοσιονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική πολιτική.

Στο εισαγωγικό κεφάλαιο, οι Νικηφόρος Διαμαντούρος, Richard Gunther, Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος και Edward E. Malefakis παρουσιάζουν το θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο υιοθετεί έννοιες και υποθέσεις εργασίας της αγγλοσαξονικής παράδοσης της συγκριτικής πολιτικής και του νέου ρεύματος του «ιστορικού θεσμοισμού» ή της «ιστορικής θεσμικής ανάλυσης» [historical institutionalism]. Αναλύουν το πόσο «βαριά» και ταυτόχρονα «αδύναμα» υπήρξαν τα κράτη της Νότιας Ευρώπης, ποια είναι η κληρονομιά που τους άφησε ο αυταρχισμός των περασμένων δεκαετιών και πόσο, παρόλα αυτά, έχουν συγκλίνει προς τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης. Στο δεύτερο κεφάλαιο, ο Francis G. Castles τεκμηριώνει με τη χρήση στατιστικών χρονοσειρών αυτήν τη σύγκλιση στον τομέα του κράτους πρόνοιας, εξετάζοντας πρώτα τις επιπτώσεις των δικτατοριών και μετά του εκδημοκρατισμού στις κοινωνικές δαπάνες στις τέσσερις χώρες. Στο δικό τους κεφάλαιο για το ίδιο θέμα, οι Marisol Garcia και Νεόβη Καρακατσάνη δείχνουν σε ποιους τομείς η κοινωνική πολιτική στη Νότια Ευρώπη είναι υπολειμματική, στον βαθμό που η κοινωνική προστασία επηρεάζεται από την αποσπασματικότητα και τον πελατειακό χαρακτήρα των κοινωνικών παροχών και συνεχίζει να στηρίζεται στον ρόλο της οικογένειας. Στο τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου, οι Pedro C. Magalhaes, Carlo Guarnieri και Γιώργος Καμίνης αναφέρονται στη δικαστική εξουσία και συγκρίνουν τις τέσσερις χώρες ως προς την κληρονομιά που άφησαν οι δικτατορίες στην απονομή της δικαιοσύνης, τις απόπειρες μεταρρύθμισής της, τη σχέση των δικαστρίων με τους υπόλοιπους θεσμούς και την ενεργοποίηση και εμπλοκή των δικαστών στην πολιτική, σε περιπτώσεις διαφθοράς.

Στο πέμπτο κεφάλαιο ο Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος υποστηρίζει ότι στο παρελθόν οι τέσσερις χώρες είχαν κρατικές γραφειοκρατίες με κοινά χαρακτηριστικά τα οποία περιλαμβάνονταν σε έναν «ιδεότυπο» του νοτιοευρωπαϊκού κράτους, ερμηνεύει την πολιτικοποίηση του κρατικού μηχανισμού και τονίζει πως ο εκδημοκρατισμός και η μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης δεν προχώρησαν τόσο όσο συνέβη σε άλλους θεσμούς των νέων δημοκρατικών καθεστώτων της Νότιας Ευρώπης. Στο επόμενο κεφάλαιο, οι Ivan

Llamazares και Gary Marks επιχειρηματολογούν ότι στη Νότια Ευρώπη ο εξευρωπαϊσμός και η διοικητική αποκέντρωση έχουν μεταβάλει τις «δομές των πολιτικών ευκαιριών» και έχουν μετασχηματίσει τις περιφέρειες των κρατών. Με άλλα λόγια, δεν έχουν περιοριστεί μόνο στη δημιουργία πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, αλλά έχουν συμβάλει και στην ενδυνάμωση περιφερειακών ταυτοτήτων, όπως στην Καταλονία και στη Χώρα των Βάσκων.

Στο έβδομο κεφάλαιο, οι Geoffrey Pridham και Jose Magone αναλύουν τις επιπτώσεις των πολιτικών και οικονομικών μεταβολών στην περιβαλλοντική πολιτική και δέχονται ότι, παρόλο που διαχρονικά υπάρχει πρόοδος, οι τέσσερις χώρες υπολείπονται συγκριτικά με άλλες ως προς την προστασία του περιβάλλοντος. Στο προτελευταίο κεφάλαιο, ο Σταύρος Β. Θωμαδάκης προσφέρει μια ξενάγηση στα δημόσια οικονομικά της Ελλάδας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, αναλύοντας συγκριτικά τις μακροοικονομικές επιδόσεις, τις δημόσιες δαπάνες και τα έσοδα και ειδικότερα τη σύνθεση των εσόδων από τη φορολογία. Στο κεφάλαιο των συμπερασμάτων, οι Richard Gunther και Νικηφόρος Διαμαντούρος επανέρχονται στο μοτίβο της κληρονομιάς των αυταρχικών καθεστώτων και των μεγάλων μεταβολών που ακολούθησαν την πτώση των καθεστώτων αυτών στη Νότια Ευρώπη. Η σταδιακή σύγκλιση των νοτιοευρωπαϊκών κρατών με εκείνα της Δυτικής Ευρώπης, χάρη στον εκδημοκρατισμό, τον κοινωνικο-οικονομικό εκουγχρονισμό και τον εξευρωπαϊσμό, αποτελεί βασική θέση του βιβλίου.

Συμπερασματικά το βιβλίο αυτό συστηματοποιεί με πολύ καλό τρόπο μια μεγάλη συζήτηση για τον εκδημοκρατισμό, αποτελώντας ταυτόχρονα μια εισαγωγή σε νέες αναζητήσεις για το πώς μεταβάλλονται το κράτος και οι κρατικές πολιτικές μετά την εδραίωση της δημοκρατίας. Έχει πάντως σημασία να τονιστεί ότι για τους επιμελητές η σύγκριση μεταξύ των κρατών της Νότια Ευρώπης δεν περιορίζεται μόνο στις παρόμοιες διαχρονικές μεταβολές σε όλα τα κράτη, αλλά περιλαμβάνει και τις διαφορές ανάμεσα σε αυτά. Το βιβλίο, με αφορμή τη συγκριτική ανάλυση των κρατών της Νότιας Ευρώπης, ανοίγει δρόμους νέας έρευνας με έμφαση στο αν τα κράτη σήμερα καρκινωβατούν ή προσαρμόζονται γρήγορα στις προκλήσεις και τις αλλαγές που προκύπτουν από τους μεγάλους μετασχηματισμούς της εποχής μας. Η έκδοση είναι προσεγμένη, περιλαμβάνει πάρα πολλούς συγκριτικούς και διαχρονικούς πίνακες με στοιχεία, καθώς και ένα εκτεταμένο (και πολύ χρήσιμο) ευρετήριο.